

Asia: VN/25525/2023

Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma)

Lausunnonantajan lausunto

Saate lausunnolle ja/tai koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot

Mielenterveyspooli pitää valtioneuvoston periaatepäätöksenä annettavaa demokratiaohjelmaa erittäin tärkeänä asiakirjana. Ohjelmaluonnoksessa tunnustetaan demokraattiseen yhteiskuntaan niin Suomessa kuin maailmanlaajuisesti kohdistuvia uhkia sekä se, että demokratian säilymistä ei voida pitää itsestään selvänä, vaan sitä täytyy edistää aktiivisesti. Ohjelmaan on otettu tarpeellisia toimenpiteitä demokratian vahvistamiseksi.

Demokratiaohjelma kaippaa kuitenkin suurempaa kunnianhimoa, kattavuutta ja systemaattisuutta demokraattisten arvojen ja rakenteiden puolustamiseen. Nyt vaikutelma on hajanainen. Joitain aivan keskeisiä kysymyksiä, kuten kansalaisyhteiskunnan rooli ja siihen kohdistuvat uhat, maahanmuuttajataustaisten ihmisten osallisuus ja väylät päätöksentekijöiksi sekä vammaisten ja pitkäaikaissairaiden ihmisten osallisuuden edistäminen jäävät pitkälti käsittelemättä.

Ohjelman lähtökohdaksi tulee ottaa demokratia laajana yhteiskunnan peruselementtinä, joka ei tyhjene vaaleihin ja äänestämiseen, vaan kattaa laajasti poliittisten osallistumisoikeuksien käytön, vapaan kansalaisyhteiskunnan, toiminnan erilaisissa yhteisöissä ja mahdollisuuden vaikuttaa omaan elämäänsä ja ympäröivään yhteiskuntaan eri tavoin. Demokratiaohjelman toimeenpanoon ja seurantaan tulisi myös osoittaa resursseja.

Kuten ohjelmaluonnoksessa todetaan, demokratia, oikeusvaltio ja ihmisoikeudet muodostavat kolmiyhteyden, joka pysyy koossa vain kaikkien kolmen pilarin varassa, ja demokratian, oikeusvaltioperiaatteen tai ihmisoikeuksien heikkeneminen vaikuttaa koko yhteiskunnan vakauteen, toimivuuteen ja luottamukseen. Perus- ja ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion turvaaminen kulkevat siten käsi kädessä demokratian turvaamisen kanssa. Demokratiaohjelman rinnalla tarvitaankin

vahvaa, kansainvälisiin sopimuksiin sitoutunutta ihmisoikeuspolitiikkaa sekä oikeusvaltion vahvistamista.

Mielenterveys ja osallisuus

Osallisuuden kokemukset tukevat parhaimmillaan ihmisen mielenterveyttä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Osallisuus ja demokraattinen osallistuminen ovat itseisarvoja, mutta niiden edistäminen kannattaa myös mielenterveyden edistämisen ja mielenterveysongelmien ehkäisyn näkökulmasta. Ja toisin päin: mielenterveyden edistämiseen ja mielenterveysongelmien ennaltaehkäisemiseen suunnatut toimenpiteet sekä hyvä mielenterveyshoito ovat osaltaan myös demokratian edistämistoimia.

Ihmiset, joilla on mielenterveysongelmia, jäävät usein yhteiskunnallisen vaikuttamisen ulkopuolelle tai reunamille. Erityisesti laitoksissa asuvat vakavia psykiatrisia sairauksia sairastavat ihmiset jäävät kansalaisina paitsioon. Myös mielenterveysomaiset, mukaan lukien nuoret hoivaajat, jäävät usein syrjään yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Näiden ryhmien tavoittamiseksi ja heidän osallisuutensa vahvistamiseksi tarvitaan monipuolisia toimia.

Osallistumisen esteenä voi olla voimavarojen tai verkostojen vähäisyys, stigma, sitova elämäntilanne tai ulkopuolisuuden ja merkityksettömyyden kokemus. Kansalaisosallistumisen mekanismit voivat olla myös liian monimutkaisia tai esimerkiksi sosiaalisesti vaativia.

Mielenterveys- ja päihdejärjestöt, kulttuurihyvinvointijärjestöt ja muut kansalaisjärjestöt ovat avainasemassa vakavia psykiatrisia häiriöitä sairastavien, mielenterveyskuntoutujien ja heidän omaistensa osallisuuden tukemisessa. Näiden toimijoiden resurssit tähän työhön tulisi turvata leikkaamisen sijaan. Myös julkisen vallan omia määrätietoisia toimia osallisuuden lisäämiseksi tarvitaan niin kunnissa, hyvinvointialueilla kuin kansallisesti.

Kun suunnitellaan ja kohdistetaan toimenpiteitä "haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin", erityisesti vakavia mielenterveyden häiriöitä sairastavat ihmiset tulee ottaa huomioon yhtenä tällaisena ryhmänä.

On myönteistä, että demokraatiohjelmassa näkyy demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen merkitys ja että tähän ollaan suuntaamassa aktiivisia toimenpiteitä. Mielenterveysoikeudet tulee sisällyttää osaksi ihmisoikeuskasvatusta. Niillä tarkoitetaan, että mielenterveys tulee ymmärtää ihmisoikeuskasvatuksenä; että yhteiskunnan tulee turvata kaikkiin oikeuksiin pääsy ihmisille, joilla on mielenterveysongelmia; ja että perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen yleisesti tukee myös mielenterveyttä ja mielenterveyteen liittyvien oikeuksien toteutumista.

Kansalaisyhteiskunta kuuluu demokratian ytimeen, järjestöjen itsenäisyyden ja resurssien kaventaminen heikentävät demokratiaa

Kansalaisjärjestöt tarjoavat ihmisille monipuolisia tapoja osallistua yhteiskuntaan ja vaikuttaa päätöksentekoon. Järjestöt ovat perinteisesti, muun muassa raittiusliikkeistä, naisliikkeistä ja äänioikeusliikkeistä alkaen, tuoneet ihmisiä yhteen ajamaan yhteiskunnallista muutosta sekä parlamentaarisesti että ulkoparlamentaarisin keinoin ja julkisen keskustelun kautta. Usein järjestöt ja kansalaisliikkeet ovat ehdottaneet ensimmäisenä sellaisia parannuksia, joita on myöhemmin alettu pitää itsestäänselviä. Toisaalta demokraattisessa yhteiskunnassa on sallittava perusoikeuksien ja lainsäädännön asettamisissa puitteissa myös taantumuksellinen kansalaistoiminta ja varjeltava yhdistymis-, kokoontumis- ja mielipiteen vapautta tarkasti.

Ohjelmasta on pitkälti rajattu pois kansalaisyhteiskunnan tila ja kansalaisjärjestöt ilmeisesti sillä perusteella, että hallitus on antanut erikseen kansalaisjärjestöstrategian. Tämä ratkaisu on kestävä ja selvä heikennys verrattuna aiempaan demokratiaperiaatepäätökseen. Vapaa ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on demokratian ydinaluetta. Kansalaisjärjestöstrategia puolestaan käsittelee lähinnä järjestöjen toimintaedellytyksiä, ei niinkään järjestöjä yhteiskunnallisesti merkittävänä toimijoina tai niiden demokraattista toimintatilaa.

Tällä hetkellä kansalaisyhteiskuntaa ja sen vapautta kohtaan suuntautuu useita uhkia nimenomaan demokratian ja osallisuuden näkökulmasta. Kansalaisyhteiskunnan tilaa heikentävät myös perus- ja ihmisoikeuksiin sekä oikeusvaltioon Suomessakin parhaillaan kohdistuvat uhat.

Kansalaisyhteiskunnan tarkastelu keskeisenä demokratiapolitiikan ja siten demokratiaohjelman ulottuvuutena on välttämätöntä.

Ohjelmaluonnoksen mukaan hallitus edistää yhteiskunnallista vuoropuhelua. Tällä hallituskaudella säädösvalmisteluun ja muuhun päätöksentekoon vaikuttaminen on kuitenkin vaikeutunut. Lausuntoaikoja on lyhennetty. Asiantuntijalausuntojen ja -kuulemisten vaikuttavuus päätöksiin on pienentynyt. Kansalaisjärjestöihin ja viranomaisiin kohdistuvat resurssileikkaukset heikentävät eri toimijoiden mahdollisuutta osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tämä on päinvastaista kehitystä kuin mitä demokratiaohjelmassa linjataan.

Järjestöjen poliittinen ohjaus erityisesti rahoitusmekanismien kautta on lisääntynyt. Järjestöjen rahoitusta eri sektoreilla ollaan leikkaamassa erittäin rajusti, ja on olemassa huolta siitä, että rahoituksen kohdentamista tehtäisiin poliittisin perustein. Lisäksi järjestöjä valjastetaan julkisessa keskustelussa ja päätöksenteossa yhä useammin eräänlaisiksi julkisen sektorin alihankkijoiksi sen sijaan, että järjestöjen autonomiaa ja roolia vapaina kansalaistoimijoina ja julkisen vallan arvostelijoina haluttaisiin vaalia. Näitä huolestuttavia kehityskulkuja on vauhdittanut järjestöjen valtionavustusten siirtäminen erillisestä järjestelmästä budjettirahoitukseen.

Edessä olevat valtionavustusten leikkaukset rajoittavat järjestöjen toimintaa voimakkaasti, ja niiden myötä suomalaisesta kansalaisyhteiskunnasta todennäköisesti katoaa tärkeitä ääniä. Järjestöjen toiminta saattaa tietyiltä osin markkinaistua, koska ne joutuvat yhä useammin kilpailemaan yksityisistä lahjoitusvaroista. Tällä on monenlaisia seurauksia. Järjestöt ja liikkeet, jotka toimivat heikoimmassa asemassa olevien tai "vähemmän suosittujen" ihmisryhmien tai asioiden hyväksi, saavat tulevaisuudessa todennäköisesti vähemmän rahoitusta toimintaansa ja pystyvät osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun nykyistä vähemmän. Järjestöjen rohkeus arvostella päättäjiä voi heikentyä, kun julkisen rahoituksen kytkös järjestöjen "sopivuuteen" voimistuu. Lisäksi järjestöjen voimavaroista suurempi osa menee resurssikamppailuun, mikä on omiaan heikentämään järjestöjen roolia kansalaiskeskustelijoina.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen osalta tulevan vuoden leikkauslinjaukset kohdentuvat ennen kaikkea yleisavustuksiin. Järjestöt rahoittavat niillä muun muassa vaikuttamistyötä. Valittu linja merkitsee suoraan järjestöjen demokraattisen potentiaalin heikentämistä. Tämä on erityisen huolestuttavaa sosiaali- ja terveysjärjestöjen kohdalla, joista moni vaikuttaa yhteiskunnan marginaalissa olevien ihmisryhmien oikeuksien puolesta.

Kansalaisyhteiskunnan tila ja merkitys demokratialle on syytä sisällyttää periaatepäätökseen sekä kattavampana analyysinä että toimenpiteiden muodossa. Toimenpiteiden tulee tähdätä siihen, että

- kansalaisjärjestöjen autonomiaa vahvistetaan

- kansalaisjärjestöjen ja -liikkeiden kuulemista päätöksenteossa sekä ylipäätään kuulemismenettelyjä vahvistetaan

- järjestöjä kuullaan laajasti etenkin niitä itseään koskevien päätösten valmistelussa, toimeenpanossa ja seurannassa

- kansalaisjärjestöjen kumppanuutta kuntien ja hyvinvointialueiden kanssa tuetaan

- järjestöille kohdistettuja julkisia avustusjärjestelmiä uudistetaan siten, että poliittinen ohjaus ei ole mahdollista

- kansalaisjärjestöjen vaikuttamistyön resurssit turvataan

- kansalaisyhteiskunnan moniäänisyyteen, eri väestöryhmien omaehtoiseen toimintaan ja erityisesti heikoimmassa asemassa olevien ihmisryhmien osallistumista tukevana kansalaistoimintaan suunnataan resursseja

- vapaa kansalaisaktiivisuus, toimintaryhmät ja liikkeet myös järjestöjen ulkopuolella tunnustetaan osaksi kansalaisyhteiskuntaa ja

- eri sektoreilla tehtävien poliittisten päätösten vaikutukset kansalaisyhteiskuntaan arvioidaan valmisteluvaiheessa.

Lasten ja nuorten moninaisuus huomioon

Demokratiaohjelmassa painotetaan monin paikoin lasten ja nuorten osallisuuden lisäämistä. Tämä on tärkeä tavoite. Samalla on olennaista huomata, että lasten ja nuorten keskuudessa on monenlaisia eroja liittyen esimerkiksi sosioekonomiseen tai kulttuuriseen taustaan. Esimerkiksi nuorisovaltuustot ovat tärkeitä elimiä, mutta niihin ehdolle ja valituiksi valikoituvat usein sellaiset nuoret, joilla on jo alun perin taustansa puolesta hyvät taidot ja mallit yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen.

Osallisuutta vahvistavia toimia on kaikissa ikäryhmissä syytä suunnata ennen kaikkea niihin väestöryhmiin, joiden osallisuus ja poliittinen osallistuminen on heikkoa, kuten maahanmuuttajataustaisiin ja vammaisiin henkilöihin sekä nuoriin, joilla on mielenterveyden ongelmia. Toimenpiteiden täytyy mahdollistaa ihmisten aito oma toimijuus.

Lasten ja nuorten tulee voida vaikuttaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin laajasti, ei vain "nuorisopoliittisiin" kysymyksiin. Kaikki politiikka vaikuttaa lapsiin ja nuoriin jollain tavalla heidän elämänkaarensa aikana. Lasten ja nuorten näkemyksiä tulee kuulla myös osana demokratiaohjelman ja ylipäätään poliittisten päätösten seuranta ja arviointia.

Yhdenvertaisuustyö on tärkeä demokratian edistämisen keino

Osallisuuden turvaamiseksi on erittäin tärkeää toteuttaa toimenpiteitä, jotka edistävät eri vähemmistöjen ja väestöryhmien osallisuutta. Vähemmistöihin kuuluvien ja heikommassa asemassa olevien ihmisten osallisuuden tehokas edistäminen edellyttää myös rakenteelliseen syrjintään puuttumista ja määrätietoisia toimia yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Esimerkiksi vammaisten ihmisten, nuorten, ikäihmisten, maahanmuuttajataustaisten, romanien sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten yhteiskunnallisen osallistumisen tiellä on rakenteellisia

esteitä, joihin julkinen valta voi vaikuttaa omilla toimillaan yhteiskunnan eri tasoilla. Vammaisten ihmisten osallistumisen lisäämiseen velvoittaa myös YK:n vammaissopimus.

Esteettömyyden ja saavutettavuuden edistäminen alkaen esteettömistä äänestyspaikoista, saavutettavasta tiedosta koskien päätöksiin vaikuttamista ja päätöksentekoon osallistumista sekä poliittisten puolueiden ja yhdistysten toiminnan saavutettavuuden vahvistamisesta on konkreettista demokratiatyötä. Saavutettavuuden edistämässä on huomioitava kattavasti eri ihmisryhmät, kuten vammaiset, neuroepätyypilliset ihmiset ja ihmiset, joiden äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi.

Vihapuhe rajoittaa kansalaisaktiivisuutta

Huomattavasti lisääntynyt vihapuhe ja maalittaminen mm. internetissä ja sosiaalisessa mediassa kohdistuu muun muassa vähemmistöjä edustaviin järjestöihin ja muihin näkyviin kansalaistoimijoihin. Vihapuhe myös heikentää ihmisten motivaatiota osallistua julkiseen keskusteluun, toimia aktivistina tai osallistua järjestötoimintaan.

Säädösvalmisteluun ja muun päätöksenteon valmisteluun liittyvät kuulemiset ovat vähentyneet, lausumisajat lyhentyneet ja asiantuntijalausuntojen vaikutus lopulliseen päätöksentekoon vaikuttaa heikentyneen. Nämä asiat eivät koske vain kansalaisjärjestöjä, mutta merkittävässä määrin myös niitä, ja ne ovat yksi huolestuttava merkki demokratiaan kuuluvan kansalaiskeskustelun ja päättäjien kanssa käytävän dialogin aseman heikentymisestä.

Eriarvoisuutta lisäävä politiikka on ristiriidassa demokratian edistämisen kanssa

Ohjelmaluonnoksen mukaan demokratia toimii vain, jos ihmiset luottavat omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa, toisiinsa, yhteiskunnallisiin instituutioihin ja päätöksentekijöihin, ja demokratian edistäminen on yksi keskeinen keino ehkäistä globaaleja turvallisuusuhkia. Tästä näkökulmasta kaiken hallituksen politiikan tulisi pyrkiä lisäämään luottamusta, osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja yhteenkuuluvuutta yhteiskunnassa. Tämänhetkinen politiikan leikkauslinja on kuitenkin omiaan heikentämään demokratiaa ja ihmisten luottamusta yhteiskuntaan ja tulevaisuuteen.

Ohjelmaluonnoksen mukaan hallitus työskentelee osallistavan ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan puolesta ja torjuu eriytymiskehitystä. Kuitenkin hallitus on päättänyt lukuisista leikkauksista ja oikeuksien heikennyksistä, jotka lisäävät eriarvoisuutta ja vähentävät osallisuutta. Tällaisia ovat esimerkiksi heikoimmassa asemassa olevien ihmisten sosiaaliturvaan kohdistuvat leikkaukset, terveydenhuollon maksujen korotukset, työttömyysetuuksien heikennykset, hoitotakuun pidennys ja heikennykset turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien oikeuksiin.

LUKU 3.1 Edistämme äänestysaktiivisuutta

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- ymmärrettävä ja saavutettava vaalitiedotus ja -viestintä,
- äänestyspaikkojen saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistaminen,
- kuntien kannustaminen kuulemaan nuoria ja huomioimaan eri ikäryhmiä äänestyspaikkojen sijoittelussa,
- yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erityisesti ensi kertaa äänestävien nuorten aikuisten ja muita heikommassa asemassa olevien äänioikeutettujen tavoittamiseksi.

-

Tavoitelinjaus 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- yhteistyö ja vuorovaikutus valtioneuvoston, hyvinvointialueiden ja kuntien, kirjastojen, koulujen, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken,
- lapsi- ja nuoriystävällisen, saavutettavan, ymmärrettävän ja puoluepoliittisesti neutraalin tiedon tuottaminen ja viestintä vaaleista, eri hallintotasojen tehtävistä, puolueiden arvoista ja äänestämisestä niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja osana demokratiakasvatusta.

-

LUKU 3.2 Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 3: Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- kuntalain ja hyvinvointialuelain toimivuuden arviointi nuorisovaltuustoja koskevien säännösten osalta,
- tuki ja koulutus kuntien, hyvinvointialueiden sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa.

-

Tavoitelinjaus 4: Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkityksen painottaminen avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä,
- viranhaltijoiden tukeminen ja kuulemis- ja vuorovaikutusosaamisen lisääminen,
- jo olemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen rakenteiden tehokkaampi hyödyntäminen valmistelussa ja päätöksenteossa,
- hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen,
- osallistumis- ja kuulemistoimien vaikuttavuuden arvioinnin, mittaamisen ja seurannan kehittäminen sekä sidosryhmäviestintä osallistumisen tuloksista.

-

LUKU 3.3 Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

Yleiset huomiot

On myönteistä, että demokratiaohjelmassa näkyy demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen merkitys ja että tähän ollaan suuntaamassa aktiivisia toimenpiteitä.

Mielenterveysoikeudet tulee sisällyttää osaksi ihmisoikeuskasvatusta. Niillä tarkoitetaan, että mielenterveys tulee ymmärtää ihmisoikeuskysymyksenä; että yhteiskunnan tulee turvata kaikkiin

oikeuksiin pääsy ihmisille, joilla on mielenterveysongelmia; ja että perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen yleisesti tukee myös mielenterveyttä ja mielenterveyteen liittyvien oikeuksien toteutumista.

Tavoitelinjaus 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinointia ja seurantaa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinoinnin ja seurannan kehittämistyö yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten toimijoiden, kuten Opettajankoulutusfoorumin, yliopistojen ja korkeakoulujen, Opetushallituksen sekä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa,
- mitattavissa olevan seurantatiedon kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevien, opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteissa määriteltyjen oppimistavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa.

-

Tavoitelinjaus 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen, materiaalien ja menetelmien skaalaaminen ja levittäminen valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle
- demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toteuttamisvaihtoehtojen ja ratkaisumallien kehittäminen yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten sidosryhmien, kuten kolmannen sektorin toimijoiden, vanhempien ja muiden lähiyhteisötoimijoiden kanssa.

-

Tavoitelinjaus 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- siviilipalveluskoulutuksen, kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation sekä varusmiespalveluksen opetussuunnitelmien ja -sisältöjen tarkastelu demokratia- ja osallisuusteemojen näkökulmista.

-

LUKU 3.4 Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti lasten ja nuorten erilaiset osallistumisen edellytykset sekä haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret huomioon ottaen.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- uudenlaisten, valtakunnallisten osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen ja testaaminen,
- jo olemassa olevien osallistumisen rakenteiden vakiinnuttaminen,
- digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyden parantaminen ja niiden tunnettuuden lisääminen,
- hallinnon ja kansalaistoimijoiden ratkaisukeskeisen kumppanuuden vahvistaminen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.

-

Tavoitelinjaus 9: Tuemme suoran kansalaisosallistumisen mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- niin sanotun puntaroivan demokratian menetelmien, kuten kansalaisraatien tai -paneelien, sekä dialogisten menetelmien käyttöönotto valtioneuvoston strategisten linjausten valmistelussa ja osana olemassa olevia kuulemisen ja osallistumisen kanavia,
- kansallisten dialogien mallin jatkokehittäminen, dialogien toteuttaminen ja niiden tulosten parempi hyödyntäminen,

- paikallisesti ja alueellisesti kehitettyjen hyvien dialogikäytäntöjen ja -mallien levittäminen valtakunnallisesti,
- eduskunnan, hyvinvointialueiden ja kuntien kannustaminen puntaroivan keskustelun käyttämiseksi päätöksentekonsa tukena.

-

LUKU 3.5 Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 10: Seuraamme ja edistämme asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- hyvinvointialueuudistuksen vaikutusten arviointi asukkaiden ja palvelunkäyttäjien tosiasiallisiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kunnissa ja hyvinvointialueilla sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen,
- alueellisen ja paikallisen demokratian kehittäminen ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

-

Tavoitelinjaus 11: Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- hyvinvointialueiden ja kuntien välisen rajapinnan sekä ministeriöiden välisen työnjaon selkeyttäminen alueellisen ja paikallisen demokratian ja osallistumisen edistämiseen liittyen,
- asukkaiden osallistumisen tarkasteleminen johtamisen ja hallinnon kysymyksenä ja osana päätöksentekoa,
- tietopyynnön sekä kuntalais- ja hyvinvointialuealoitteen tunnettuuden, käytön ja kehittämisen selvittäminen,
- demokratiaosaamisen lisääminen julkisissa palveluissa.

LUKU 3.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

Yleiset huomiot

Tavoitelinjaus 12: Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perusoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiapolitiikan nykyistä tiiviimpi ja systemaattisempi koordinaatio suhteessa esimerkiksi hallinto-, tieto-, media- ja teknologiapolitiikkatoimiin,
- yhteistyö akateemisen tutkimuksen kanssa demokratiapolitiikan tietoperustan ja tietoperusteisen päätöksenteon vahvistamiseksi.

Tavoitelinjaus 13: Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seurantaa ja läpinäkyvyyttä.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- kansallisen demokratiaindikaattorityön kehittäminen,
- osallistuminen Suomen demokratian tilan arviointi- tai auditointityöhön yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa,
- hallituksen demokratiapoliittisista toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta viestiminen avoimesti, saavutettavasti ja läpinäkyvästi.

LUKU 3.7 Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

Yleiset huomiot

Tavoitelinjaus 14: Edistämme demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyyttä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiatoimien jatkumon, hyvän hallinnon ja avoimuuden kehittämisen sekä vaaliturvallisuustyön syventämisen edistäminen EU:ssa,
- tietoisuuden lisääminen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen suunnatuista EU-rahoituslähteistä kansallisesti,
- aktiivinen vaikuttaminen Euroopan neuvoston roolin kehittämiseen demokratiakysymyksissä,
- osallistuminen Team Europe Democracy -aloitteeseen,
- kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.

-

Tavoitelinjaus 15: Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinointia ja kansainvälisten demokratiasuosituksen toimeenpanon seurantaan kansallisella tasolla.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmän perustaminen,
- kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon panostaminen.

-

1 Tilannekuva: Demokratian tila kansainvälisesti ja Suomessa

Yleiset huomiot

-

Esitetty tilannekuva on ajantasainen, perustuu tutkittuun tietoon ja antaa kattavan kuvan demokratian tilasta kansainvälisesti ja Suomessa

-

Tilannekuva toimii hyvänä taustoitukseksi periaatepäätöksessä esitettyihin linjauksiin

-

2 Demokratiapolitiikka Suomessa ja Euroopan unionissa

Yleiset huomiot

-

3 Suomen osallistuminen kansainväliseen demokratiayhteistyöhön

Yleiset huomiot

-

Salo Aija
Mielenterveyspooli